

posnaniye, deyatelnost [The subject, cognition, activities]. Moscow, Progress, 2002, pp. 635–670. 6. Mikesheva L. A. *Epistemologiya i znaniya* [Epistemology values]. Moscow, ROSSPEN, 2007. 439 p. 7. Kamaev R. *Filosofskie osnovaniya fiziki* [Philosophical Foundations of Physics]. Moscow, Prosveshcheniye, 1971. 287 p. 8. Stepin V. S. *Ideali i normy v dinamike nauchnogo*

poiska [The ideals and norms of scientific research dynamics]. *Ideali i normy nauchnogo issledovaniya* [The ideals and norms of scientific research]. Moscow, Prosveshcheniye, 1989, pp. 41–57.

Надійшла (received) 01.11.2016

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Імпліцитні форми передумов наукового знання / М. В. Смоляга, Г. Г. Старікова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – № 40 (1212). – С. 85–91. – Бібліогр.: 8 назв. – ISSN 2227-6890.

Имплитные формы предпосылок научного знания / М. В. Смоляга, Г. Г. Старикова // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – № 40 (1212). – С. 85–91. – Бібліогр.: 8 назв. – ISSN 2227-6890.

The implicit forms of basic unknown components in scientific knowledge / M. V. Smolyaga, G. G. Starikova // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2016. – № 40 (1212). – P. 85–91. – Bibliogr.: 8. – ISSN 2227-6890.

Сведения об авторах / Відомості про авторів / About the Authors

Смоляга Марина Віталіївна – кандидат філософських наук, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», доцент кафедри філософії, тел. (096)7379750, e-mail: ms.starikovag@mail.ru.

Смоляга Марина Витальевна – кандидат философских наук, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», доцент кафедры философии, тел. (096)7379750, e-mail: ms.starikovag@mail.ru.

Smolyaga Marina Vitalyevna – Candidate of Philosophical Sciences (Ph. D.), National Technical University "Kharkiv Polytechnic Institute", Associate Professor at the Department of Philosophy, tel. (096)7379750, e-mail: ms.starikovag@mail.ru.

Старікова Галина Геніївна – кандидат філософських наук, доцент кафедри філософії, Національний університет радіоелектроніки, доцент кафедри філософії, тел. (066)4473685, e-mail: ms.starikovag@mail.ru.

Старикова Галина Геньевна – кандидат философских наук, доцент кафедры философии, Национальный университет радиоэлектроники, доцент кафедры философии, тел. (066)4473685, e-mail: ms.starikovag@mail.ru.

Starikova Galina Genyevna – Candidate of Philosophical Sciences (Ph. D.), Docent, National University of Radioelectronics, Associate Professor at the Department of Philosophy, tel. (066)4473685, e-mail: ms.starikovag@mail.ru

УДК 1 : 37

О. О. ДОЛЬСЬКА

СОЦІОКУЛЬТУРНА ОБУМОВЛЕНІСТЬ ВИКЛАДАННЯ ФІЛОСОФІЇ

Питання викладання філософії, особливо в технічних університетах, зіштовхується з проблемою змін в навчальних планах, що тягне за собою проблему її змістовної компоненти. XXI століття вперше дає можливість посилити навчальний план з філософії такими напрямками, як філософія техносфери, філософія техніки, філософія сучасного суспільства та ін. Ці напрямки ставлять наголос на більш прикладному характері філософії, тому потребують особливого характеру викладання – міждисциплінарного. Це є відповіддю на сучасні соціокультурні виклики суспільства. Воно потребує фахівців, які поєднують в собі фах інженера, філософа, аналітика і які спроможні на комплексну гуманітарну експертизу.

Ключові слова: викладання філософії в технічному університеті, прикладний характер філософії, міждисциплінарність, науково-філософський світогляд.

Вопросы преподавания философии, особенно в технических университетах, сталкиваются с проблемой изменений в учебных планах, что влечет за собой проблему ее содержательной компоненты. XXI века впервые дает возможность усилить учебный план по философии таким направлениям, как философия техносферы, философия техники, философия современного общества и др. Эти направления ставят упор на более прикладном характере философии, поэтому требуют особого характера преподавания – междисциплинарного. Это является ответом на современные социокультурные вызовы общества. Оно нуждается в специалистах, которые сочетают в себе профессию инженера, философа, аналитика и которые способны на комплексную гуманитарную экспертизу.

Ключевые слова: преподавание философии в техническом университете, прикладной характер философии, междисциплинарность, научно-философское мировоззрение.

The issue of teaching philosophy, especially in technical universities, faced with the problem of changes in the curriculum, which entails a problem of content components. XXI century for the first time makes it possible to reinforce the philosophy curriculum areas such as Technosphere philosophy, philosophy of technology, philosophy of modern society and others. These trends put more emphasis on the applied nature of philosophy, so they require special nature of teaching – interdisciplinary. This is a response to modern socio-cultural challenges of society. It requires professionals who combine the profession of engineer, philosopher, analyst and capable on complex humanitarian expertise.

Keywords: teaching philosophy at the Technical University, applied nature of philosophy, interdisciplinary, scientific and philosophical outlook.

Вступ. Сучасний стан системи освіти вимагає підвищеної уваги до оновлення змісту багатьох дисциплін,

що пов'язано з багатьма факторами. Питання про змістовну компоненту завжди знаходиться в центрі

© О. О. Дольська, 2016

уваги вчених. Істотний внесок у розробку теорії змісту освіти внесли такі педагоги-вчені як М. М. Бурбак, Н. Н. Данилов, І. І. Журавльов, І. Д. Зверев, Л. Я. Зоріна, В. В. Краєвський, І. Я. Лернер, В. С. Ледньов, М. Н. Скаткін, та ін. Про актуальність проблеми змістовної компоненти предметних дисциплін свідчать дослідження молодих вітчизняних вчених: Є. М. Доник, А. П. Лещинського, Н. Н. Мискова, Н. Л. Сосницької та ін. У своїх міркуваннях ми керуємося методологією Н. Лумана про систему, поведінка якої визначається її змістом. Поняття «сенса» ми вводимо у зв'язку з проблемою множинності смислів викладання одного предмета. Сенс з'являється і відворюється як «власна поведінка» певної системи.

Постановка проблеми. Множинність смислів викладання предмета має місце як у гуманітарних, так і в природничих дисциплінах. Викладання кожного предмета може мати безліч цілей, завдань, що свідчить про існуючу реальність педагогічної діяльності. Як правило, цикли гуманістичного напрямку мають кілька можливих смислів викладання, причому в кожному присутня певна логічна лінія його реалізації, але й природничі дисципліни теж характеризуються різними можливостями смислів. Звідси можливість співіснування тих чи інших шкіл, напрямків, можливих методик. Вибір викладачем одного з них визначається його ціннісним настроєм, культурою, вмінням інтерпретувати культурні смисли щодо сучасних ціннісних рядів, що пов'язано з тим, на які традиції обґрунтування знання спирається педагог.

Вибравши певну логіку викладу, викладач переслідує певний сенс викладу свого предмету. Наприклад, вивчення фізики може орієнтувати на формування інженерного мислення, а саме на здатність конструювання деяких механізмів, приладів на основі фізичних знань. Другим завданням може бути розвиток модельного мислення, де формується здатність до створення моделей символічного характеру. Якщо мова йде про історію, то одним з завдань може бути з'ясування ролі і місця історії свого народу, країни в ряду європейського чи світового історичного процесу, значущості окремих подій, соціальних змін (реформ, революцій) для розвитку народу, країни. Інше осмислене завдання – становлення особливостей характеру, ментальності народу в певних історичних контекстах; формування національної ідеї та її значення для демократичного розвитку нації тощо.

У 70–80-х рр. суспільна думка в США звертається до проблем екологічних наслідків науково-технічного прогресу. У результаті з'являються не тільки нові розробки курсу фізики в цьому напрямку, але й активно впроваджуються курси, спрямовані на підвищення технологічної грамотності учнів. Практичні проблеми підносяться в узагальненому вигляді як проблеми транспорту, енергетики, збереження і передачі інформації. Ці курси націлені на формування особливого роду комунікативних відносин, а саме: на комунікацію між штучним світом і природним світом, на проблеми комунікативного характеру всередині самого штучного світу і, нарешті, на формування ко-

мунікативного відносини людини до цих світів. Наступні зміни в курсі фізики припали на 90-і роки і торкнулися уся вищу школу. Американська асоціація інженерів прийняла рішення про те, що загальний курс фізики не є обов'язковим для професійної підготовки інженерів. Але стали потрібні конкретні знання й уміння в цьому курсі. Саме тому перед кафедрами фізики університетів постало завдання зміни змісту цієї дисципліни [1, с. 22].

Такі змістовні зміни можливі і в математиці. М. Клайн, наприклад, описує декілька можливих підходів до викладу її основ. Серед них – «теоретико-множинний, логіцистський, аксіоматичний, інтуїціоністський» [2, с. 116]. Вибір однієї з логік викладу визначається історико-культурними факторами та особистісною орієнтацією вченого. При навчанні математиці, може бути обрана така педагогічна мета, як навчання учнів універсальним методом вирішення завдань. Математик-методист Дж. Пойа підкреслював значимість методик як шляху до осягнення математики і пропонував учням не просто зосередитися на рішеннях завдань, а «замислитися над методами і засобами, які він при цьому застосовує» [3, с. 14]. Змістовною компонентою такого смислового поля математики є не просто опис процесу рішення, а процес розбору методик рішень завдань. Мета такого підходу – проводити аналіз «послідовності найважливіших кроків, в результаті яких, зрештою було б знайдено рішення, і розкривати мотиви і позиції, що підказують ці кроки. Крім того, докладний опис вирішення окремого приватного завдання має своєю метою знайти загальну рекомендацію або метод, яким читач міг би керуватися в аналогічних ситуаціях» [3, с. 15].

Основна частина. Якщо у XX ст. проблеми дидактики розцінювалися як пошук механізмів розкриття зв'язків між поняттями і розділами окремих дисциплін, то тепер зв'язки укрупнюються і оформлюються як усередині дисциплін, так і між блоками різних дисциплін, відбувається об'єднання, інтеграція понять, теорій. Отже, дидактика стикається з проблемою побудови мережі зв'язків, які визначають розвиток сукупності інформації та її організації, формується нахил у бік міждисциплінарності. У той же час зростає значення дисципліни у вирішенні проблем соціокультурного характеру.

Філософія не оминають подібні процеси. На наш погляд, філософія в сучасному суспільстві набуває нових ознак і завдань. Інституціональний аспект збереження філософії як академічної дисципліни підпорядковується вищій меті: посиленню філософського дискурсу. Це завдання має особливе значення для сучасної освіти, яка проходить свого роду випробування на якість і на сучасність водночас. Якщо філософські факультети мають більш менш перспективи розвитку, то інституційна філософія в технічних вищих не просто скорочується в навчальних програмах (я маю на увазі години і, як наслідок, викладацький склад), але й в своїх дидактичних планах, що веде до спрощення та скорочення не просто філософії, а її основних положень. Це означає, що наукова культура,

філософська культура та культура техніки мислення майбутнього інженера, керівника, науковця руйнуються в своїх основах. Сьогодні мова йде про нове мислення – пост метафізичне. На наш погляд, такий зворот прямо вказує на нові можливості філософії. Це прямо або побічно може торкнутися й нових стратегічних ліній її подальшого розгортання в царині освіти.

Із середини XIX ст. авторитет дослідних наук «примусив» філософію до асиміляції. Позитивісти, починаючи з Е. Маха, бажали сконструювати природничо-науковий світогляд. Їх підтримували представники вульгарного матеріалізму. Представники історизму, філософії життя намагалися розчинити філософію в історії філософії та типології світобачень. Представники віденського кола на чолі з Л. Вітгенштейном поставили філософію на вузьку колію методології та наукової теорії. Так, такі звороти, намагання сприяли трансформуванню філософського мислення. Ю. Габермас вказує, що «воно відмовилось від свого специфічного пізнання цілого, водночас залишаючись не спроможним серйозно претендувати на роль обраної науки» [1, с. 90]. Філософія за свій час існування розкривала абсолютне, спираючись на свої можливості працювати з ідеалізованими об'єктами. А чи можливе розкривати абсолютне в особливому? Ми фіксуємо час від часу питання на кшталт: «Навіщо нам філософія?». Воно визиває здивування, тому що паралельно з ним людство звертається до філософських питань в окремих галузях освіти, особистого життя, суспільства, державного господарства, питань людини, техніки, високих технологій тощо.

Подібні питання, до речі, постійно виникають на перехресті двох століть. Прикладів можна привести багато, але для нас важливо не просто підкреслити актуалізацію дієвості філософії в сучасних технічних вищих, а простежити трансформації в роздумах про її дієвість у бік її прикладного характеру. Наприклад, Д. Юм писав про дві філософії – легку та строгу, підкреслюючи привабливість, на перший погляд, легкої: «...Більшість людей завжди воліють легку та ясну філософію точній, але й туманній... Вона в більшій мірі стикається з повсякденним життям, виховує серце та почуття, а щодо принципів, які впливають на дії людей, виправляє поведінку останніх і наближає їх до того ідеалу, який описується нею» [3, с. 9]. Але Д. Юм підкреслює необхідну присутність точної філософії: «...без точної та абстрактної філософії неможлива і легка, життєва» [3, с. 12]. Його роздуми про необхідність та вигоди філософії приводять до наступного висновку: «...найбільш приємний та нешкідливий шлях співпадає із стежею науки і пізнання, і всякого, хто може або усунути з неї будь-які перепони, або відкрити нові горизонти, необхідно вважати таким, що є благодійником людства» [3, с. 13]. Ф. Шеллінг, з одного боку, аналізуючи сучасну для нього ситуацію, немовби розвивав думки Д. Юма, а з іншого – майже передбачував те, що сталося вже в XX столітті: «...люди прагнуть до філософського рішення і тим самим до філософії» [4, с. 385]. Цікавим є те, що він передбачав наявність стільки філософій, скільки вза-

галі існує предметів. До речі, Ф. Шеллінг натурфілософію того часу визначав як прикладну [5]. Представники американської філософії теж підкреслюють цю особливість філософії сучасності, новий імпульс якої вбачають в розвитку прикладної філософії, яка має справу з практичними проблемами не тільки в етиці, але й в теорії пізнання, в соціальній науці, в природознавстві, в техніці.

Найбільше враження для мене мав виступ на Світовому конгресі з філософії в 2013 р. Е. Агіцці. Назва конгресу «Філософія як пізнання та образ життя» перегукується з ідеями формування прикладної філософії. Отже, слова Е. Агіцці: «Ми не повинні забувати, що методи мислення не повинні відволікати нашу увагу від змісту мислення, від його предмету, від проблем, які викликають зацікавленість філософів різних епох і продовжують зацікавлювати нас сьогодні, хоча й в інших формах. Це відбувається тому, що мотивація філософування виходить з бажання раціонально зрозуміти світ, нас самих, наше соціальне і фізичне середовище, з пошуків сенсів нашого існування і орієнтації нашого життя» [10, с. 64]. З цього виходить, що це є досить природним, якщо ми розвиваємо такі напрямки філософії, як філософія техніки, філософія маркетингу, філософія екології, філософія спілкування, філософія викладання тощо, завдяки яким реалізується прикладний характер філософії. Прикладний нахил філософії вказує на необхідність людини володіти значущими для її розвитку системами ідей, наукових теорій, які виконують роль навігаторів життя. Особливого значення ця теза набуває в контексті розуміння розвитку подвійного сенсу – статичного та динамічного. Філософія права, філософія медицини, філософія техніки розглядаються як форми прикладної філософії, які створилися із своєю особливою проблематикою, на перший погляд маючи мало загального з традиційними філософськими питаннями, але тільки на перший погляд.

Науково-технологічна революція призвела до появи моделі NBICS-конвергенції, яка в даний час сприймається як основний каталізатор техногенної модифікації технологічного та соціального середовища. Але і це не все. Світ ускладнюється й новими інтелектуальними штучними формами взаємодії. Мова йде про наукову методологію мережевого світу. Вона сьогодні розцінюється як фактор міждисциплінарного об'єднання різних галузей знань і появи нових об'єднань, що володіють синергетичним ефектом. Просте об'єднання фахівців, які досліджують загальний технічний, технологічний та інформаційний простір не призводить автоматично до появи загального міждисциплінарного дискурсу. Потрібно розуміння нових напрямків, спеціальностей на ґрунті посилення будь-якого фаху філософськими принципами роботи з об'єктами. Фахівцям, нахил дій яких здійснюється в бік інформаційно-технічної спеціалізації, це дозволить відпрацювати навички вироблення спільної мови, зрозумілої всім включеним у розвиток конвергентних технологій. У даному випадку така вимога набуває статусу проблеми. При цьому це навіть не загальнона-

укова проблема, скоріше це методологічна проблема, оскільки передбачає вихід на більш високий – філософський рівень роботи з абстракціями. Також виникає проблема, яким чином наука може ефективно вступати в комунікацію з громадськістю, що стає життєво необхідним процесом в сучасному суспільстві, оскільки саме конвергентні технології активно впроваджуються в соціальне життя і зачіпають інтереси простих, далеких від науки людей. Тому філософська рефлексія проблем соціального, технічного, технологічного, інформаційного характеру стає вкрай необхідною.

У даний час основним джерелом інновацій є наука, представлена у вигляді міждисциплінарних сполучень. Така наука стала активно розвиватися в середині ХХ ст. і отримала надалі найменування «технонаука» (термін ввів Б. Латур). Традиційна двоступенева модель, що припускає дослідження і розробки, а потім етичні та соціокультурні оцінки наслідків у ситуації їх прискореного темпу з їх радикальністю і новизною, трансформаційним потенціалом разом з невизначенням до кінця технологічним детермінізмом, в даній ситуації явно застаріла.

А що пропонує практична філософія? Формування нової технонаукової практики, синергійність сполученого наукового дослідження та інженерного конструювання в контексті процесів нано-конвергенцій ставить перед сучасною філософією, зокрема перед такими прикладними напрямками, як філософія освіти, філософія науки, філософія техніки, філософія техносфери та ін. цілий ряд нових питань міждисциплінарного та трансдисциплінарного характеру. Відповіді на ці питання припускають трансформацію дослідного поля, переосмислення колишніх філософських перспектив і конструювання нових. При цьому особливий інтерес має прикладна філософія, яка породжена усвідомленням якісно нової ситуації міждисциплінарності, в якій формуються сучасні науки.

Такі думки знаходять підтримку з боку Б. Латура. Ми приведемо його цитату. «Ось вже двадцять років, як мої друзі і я вивчаємо ці дивні ситуації, які не в змозі класифікувати те середовище інтелектуалів, в якому ми живемо. За брак кращої термінології ми називаємо себе соціологами, істориками, економістами, політологами, філософами і антропологами. Але до назв усіх цих поважних дисциплін ми щоразу додаємо слова «наука» і «техніка», які стоять у родовому відмінку. В англійській мові існують словосполучення *science studies*, або є ще, наприклад, досить важка вокабули «наука, техніка, суспільство». Який би не був ярлик, мова завжди йде про те, щоб знову зав'язати гордіїв вузол, долаючи розрив, що розділяє точні знання і механізми влади – нехай це називається природою і культурою. Ми самі є гібридами, абияк влаштувалися всередині наукових інституцій, ми – полуінженери, полуфілософи, третій стан наукового світу, ніколи не прагнули до виконання цієї ролі, – зробили свій вибір: стали описувати запутаності всюди, де б їх не знаходили. Нашим вожатим є поняття «перекладу» або «мережі». Це поняття – більш

гнучке, ніж поняття «система», більш історичне, ніж поняття «структура», більш емпіричне, ніж поняття «складність», – стає ниткою Аріадни для наших запутаних історій» [3, с. 61–62].

В прикладній філософії, якщо ми знаходимося в царині освіти, особливого значення набуває питання формування науково-філософського світогляду. Сьогодні виникає потреба у фахівцях, які поєднують в собі фах інженера, філософа, аналітика, які орієнтувалися б в своєму світобаченні на загальнолюдські цінності, сучасні техніки мислення, сучасну наукову парадигму. Це питання торкається саме методичного ракурсу проблеми. Новий науково-філософський світогляд активізує людину до глибинних питань з фаху, але глибина відповіді неможлива без уміння працювати з ідеалізованими об'єктами на ґрунті філософських узагальнень. Ми можемо випускати прекрасних фахівців, але чого вони будуть варті без науково-філософських світоглядних позицій? Сьогодні для читання та оцінки доступні майже всі тексти, книги, праці, але де знайти оцінки вибору та критерії людяності, науковості в ситуації всезагального доступу до них?

Реалії сучасного суспільства, яке отримало статус суспільства знань, свідчить про зустріч з новою інтелектуальною ситуацією. Серед основних загроз людству, які характеризуються глобальністю, ми називаємо досягнення в сфері високих технологій. Це генна інженерія, нанотехнології, робототехніка, штучний інтелект, електроніка та ін. Разом з тим ми вперше зіткнулися з появою проблеми складних систем, що самоорганізуються, до яких відноситься глобальна техногенна інформаційно-комунікативна середа, сформована технологіями мережевої комунікації та Інтернету. Масштаби її росту і впливу на всі сфери людської діяльності вражають, але її вплив на життя людства поки що є не зовсім зрозумілим. Активізація мережі Інтернет потребує фахівців, які не тільки отримують інформаційно-комунікативні навички свого фаху, але й такі, що озброєні філософсько-науковим світоглядом. Це особливе питання, бо саме такого роду світогляд дає можливість орієнтуватися в фактичному матеріалі різного напрямку і орієнтувати фахівця на дієвість комплексної гуманітарної експертизи в інформаційно-комунікативних процесах, в техніко-технологічних, соціально-політичних сферах сучасного суспільства. Фахівці з новим науково-філософським світобаченням потрібні в галузі інформаційно-гуманітарної комунікації. Це аналітики, які поєднують в собі можливості аналізу інформації, поданої в Мережі, з умінням аналізувати вплив простору Мережі Інтернет на споживача, на його ціннісні установки, на соціальні та антропологічні характеристики, на його громадянську позицію тощо. І. Кант попереджав, що популярна філософія вимагає точного практичного знання світу і людей, їх понять, смаку і схильностей, вибору доречних, придатних для популяризації виразів. Він мріяв про те, щоб «спочатку заснувати вчення про моральність на метафізиці, а потім вже, коли воно встановлено, ввести його шляхом популяризації в споживання» [4, с. 246]. В такому контексті вкрай важливим стає

питання популяризації філософії, бо таким чином побічно формується світогляд і активізується прикладна функція філософії.

Ю. Габермас, виступаючи на XXIII світовому конгресі з філософії, підкреслював її суттєві можливості: «Вона дає масштаб оцінки систематично спотворених комунікацій і перекручувань життєвих форм, що є ознакою вибіркового вичерпування розумового потенціалу, який стає доступним із переходом до модерну» [1, с. 100]. Саме в цей час з'являється необхідність філософії з її інтерпретаційною функцією. «Філософія у своїй ролі інтерпретатора, у якій вона здійснює опосередкування між знанням експерта і повсякденною практикою, що потребує орієнтації, може використовувати це знання і сприяти тому, щоб довести до свідомості існуючі деформації життєвого світу» [1, с. 100].

Прикладна філософія спирається на описову та регулятивну функції філософії. Описова функція зростає з теоретичної або чистої філософії, а регулятивна вбирає в себе елементи практичної філософії. Описова функція реалізується в чистій філософії (власне теоретичній). Регулятивна функція передбачає попередню емпіричну локалізацію об'єктів і подальшу розробку теорії окремого об'єкта. Ми можемо говорити про співвідношення теоретичної та прикладної філософії, з одного боку, та теоретичної та практичної філософії, з іншого. Це співвідношення вказує на присутність описової та регулятивної функцій філософії, які в своїй єдності реалізуються як в теоретичній, так і в емпіричній формах. Прикладом активізації звернення філософії до регулятивної функції стають її пошуки в таких напрямках, як наприклад, філософія техніки, філософія техносфери, філософія управління інформацією, філософія освіти тощо.

Завершити хотілося б масштабною цитатою О. Тоффлера про необхідність змінювати характер мислення, що тягне за собою вміння орієнтуватися на загальне, на наукові теорії, на нові техніки мислення. «Друга хвиля цивілізації розширила нашу здатність розчленовувати проблему на її складові: вона рідше нагороджує нас за здатність зібрати частини знову в єдине ціле. Більшість людей більш вправні в аналізі, ніж в синтезі. Це одна з причин того, чому наше уявлення про майбутнє (і про нас в цьому майбутньому) так фрагментарне, безсистемне – і неправильне. Постараємося мислити широко, а не вузькоспеціально. Я упевнений, що сьогодні ми стоїмо на порозі нової ери синтезу. У всіх галузях знань – від точних наук до соціології, психології та економіки, особливо економіки – ми, ймовірно, побачимо повернення до великомасштабного мислення, до узагальнюючої теорії, до складання частин знову в єдине ціле. Адже стає зрозуміло, що наше прагнення розглядати висмикнуті з контексту кількісні деталі при все більш і більш точному дослідженні все більш і більш дрібних проблем призводить до того, що ми дізнаємося все більше і більше про все менше і менше» [10, с. 108].

Висновки. Сучасна наука стрімко рухається в

своїх досягненнях, але філософське обґрунтування цих досягнень стає необхідною умовою загального розвитку людства. Не можна зрозуміти хід розвитку наукового знання, якщо не брати до уваги філософські аспекти сучасного розвитку суспільства, інформації, науки, техніки, технологій, освіти тощо. Як слідство, перед філософією розгортаються нові проблеми, не тільки методологічні та теоретичні, але й практично-орієнтовані та прикладні. Отже, сьогодні можна говорити про терміни «чиста (теоретична)», «практична» та «прикладна» філософія. Сучасні особливості навчального процесу вимагають організації та впровадження філософських дисциплін прикладного характеру.

Актуальність прикладного характеру філософії зростає в контексті формування нової парадигми освіти, науки, техніки, технологій, інформаційно-комунікативних процесів. Реалії управлінської практики XXI століття підштовхують нас до розгортання обговорення проблеми прикладної філософії, яка розгортає та орієнтує можливості освіти та науки на комплексну гуманітарну експертизу, без якої неможлива оцінка будь-якого явища сфер сучасного життя. Тому завдання сьогодення – обговорювання необхідності формування прикладної філософії як освітнянської стратегії в новій парадигмі освіти.

Список літератури: 1. *Ліщинський О. М.* Розвиток змісту шкільного курсу фізики у Великій Британії, Німеччині та США (XIX – XX ст.): автореф. дис. на здобуття вчен. ступеню докт. педагог. наук: спец. 13.00.01 – загальна педагогіка та історія педагогіки / О. М. Ліщинський. – Київ., 2005. – С. 41. 2. *Клайн М.* Математика. Утрата определенности / М. Клайн; [пер. с англ.: под ред., с предисл. и примеч. И.М. Эглама]. – М.: Мир, 1984. – 434 с. 3. *Пойа Д.* Математическое открытие: Решение задач: основные понятия, изучение и преподавание / Д. Пойа; [пер. с англ. В.С. Бермана; под ред. И.М. Яглома]. – 2-е изд. – М.: Наука, 1976. – 448 с. 4. *Габермас Юрген.* Постметафизичне мислення. Розділ 1. Повернення до метафізики? / Юрген Габермас // Філософія освіти: науковий часопис. – 2010. – № 1–2 (9) / Ін-т вищої освіти АПН України, Нац. Пед. Ун-т імені М. П. Драгоманова, Укр. акад. політ. наук. – К.: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова. – С. 67–102. 5. *Юм Д.* Исследования о человеческом познании / Д. Юм / Пер. с англ. // Собран. соч. в 2-х тт. – Т. 1. – М.: Мысль, 1965. – С. 7–169. 6. *Шеллинг Ф. В. И.* К истории новой философии (мюнхенские лекции) (из рукописного наследия) / Ф. В. И. Шеллинг // Сочинения в 2 тт. – Т. 2. – М.: Мысль, 1989. – С. 387–560. 7. *Агацци Э.* Методологический поворот в философии / Э. Агацци. // Вопросы философии, 2014. – №9. – С. 60–65. 8. *Латур Б.* Нового времени не было. Эссе по симметричной антропологии / Б. Латур. – СПб.: Изд-во Европейского университета, 2006. – 403с. 9. *Кант И.* Основы метафизики нравственности. 1785 / И. Кант // Сочинения в шести томах. – М.: Мысль. – Т. 4. – Ч. 1. – С. 219–310. 10. *Тоффлер Э.* Третья волна / Э. Тоффлер. – М.: АСТ, 2004. – 781 с.

Bibliography (transliterated): 1. Lishchynsky O. M. Rozvytok zmistu shkil'noho kursu fizyky u Velykyy Brytaniyi, Nimechchyni ta SShA (KhKhKh – KhKh st.): avtoref. dys. na zdobuttya vchen. stupenyu dokt. pedahoh. nauk: spets. 13.00.01 – zahal'na pedahohika ta istoriya pedahohiky [Content development school physics course in the UK, Germany and USA (XIX - XX centuries). Author. Thesis. for the scientific, the degree of Doctor. teacher. Sciences specials. 13.00.01 – General pedagogy and history of pedagogy]. Kyiv., 2005, p. 41. 2. Klein M. *Matematika. Utrata opredelennosti* [Mathematics. Loss opredelennosti]. Moscow, Mir, 1984. 434 p. 3. Poya D. *Matematicheskoe otkrytie: Reshenie zadach: osnovnye ponjatija, izuchenie i prepodavanie* [Matematics Opening: Addressing Problems: Basic concepts, Study and teaching]. 2nd ed. Moscow, Nauka, 1976. 448 p. 4. Habermas J. Postmetafizychnе myslennya. Rozdil 1. Povernennya do metafizyky? [Postmetaphysical thinking. Section 1. Back to metaphysics?]. *Filosofiya osvity: naukovyy chasopys* [Philosophy of Education: Research magazine], 2010, no. 1–2 (9) / Institute of Higher Education NPU Ukraine, Nat. Ped. University of

Dragomanov, Eng. Acad. flight. Science. – Kyiv, Izdatel'stvo NPU Dragomanov, pp. 67–102. **5.** Hume D. *Issledovaniya o chelovecheskom poznanii* [Studies at human knowledge]. Vol. 1. Moscow, Thought, 1965, pp. 7–169. **6.** Schelling F. V. K. *K istorii novoy filosofii (mjunhenskie lekci) (iz rukopisnogo nasledija)* [New history of philosophy (lecture at Munich) (From the handwriting Heritage)]. *Sochineniya v 2 tomah* [Works in 2 vols.]. Vol. 2. Moscow, Thought, 1989, pp. 387–560. **7.** Ahatsy E.. *Metodologicheskij povorot v filosofii* [Methodological turn in philosophy]. *Voprosy filosofii* [Questions of

Philosophy]. 2014, № 9, pp. 60–65. **8.** Latour B. *Novogo vremeni ne bylo. Jesse po simmetrichnoj antropologii* [Newtime was not. Essay on simetric anthropology]. Saint Petersburg, Izd. Evropeyskoho University, 2006. 403 p. **9.** Kant I. *Osnovy metafiziki нравственности* [Fundamentals of morality methaphysics. 1785]. *Sochineniya v shesti tomah* [Works in six volumes]. Moscow: Thought, vol. 4, part 1, pp. 219–310. **10.** Tofler O. *Tret'ja volna* [Third Wave]. Moscow, AST, 2004. 781 p.

Надійшла (received) 01.11.2016

Бібліографічні описи / Библиографические описания / Bibliographic descriptions

Соціокультурна обумовленість викладання філософії / О. О. Дольська // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – № 40 (1212). – С. 91–96. – Бібліогр.: 10 назв. – ISSN 2227-6890.

Социокультурная обусловленность преподавания философии/ О. А. Дольская // Вісник НТУ «ХПІ». Серія: Актуальні проблеми розвитку українського суспільства. – Харків: НТУ «ХПІ», 2016. – № 40 (1212). – С. 91–96. – Бібліогр.: 10 назв. – ISSN 2227-6890.

The socio-cultural conditioning of teaching philosophy/ O. O. Dolska // Bulletin of NTU "KhPI". Series: Actual problems of Ukrainian society development. – Kharkiv: NTU "KhPI", 2015. – № 40 (1212). – P. 91–96. – Bibliogr.: 10. – ISSN 2227-6890.

Відомості про автора / Сведения об авторе / About the Author

Дольська Ольга Олексіївна – доктор філософських наук, професор, Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», професор кафедри філософії; тел.: (067) 57 3 97 23; e-mail: dolska@list.ru.

Дольская Ольга Алексеевна – доктор философских наук, профессор, Национальный технический университет «Харьковский политехнический институт», профессор кафедры философии; тел.: (067) 57 3 97 23; e-mail: dolska@list.ru.

Dolska Olga Oleksiivna – Doctor of Philosophical Sciences, Full Professor, National Technical University “Kharkiv Polytechnic Institute”, Professor at the Department of Philosophy; tel.: (067) 57 3 97 23; e-mail: dolska@list.ru.